

CONCHA - SZABADSÁG ÉS NEMZET

KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

PROF. DR. KARÁCSONY ANDRÁS

Az MTA-ELTE
JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT
TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRSA

KARACSONY@AJK.ELTE.HU

2021. október 4.

Az olasz eredetű családban született Concha Győző (1846-1933) több mint hat évtizedes életműve a 19. és a 20. századi magyar jogi-politikai gondolkodást kapcsolta egymáshoz. Concha jogtudományi diplomát szerzett, néhány évig jogászként dolgozott, 1872-ben kezdte egyetemi oktatói pályafutását Kolozsváron, ami húsz évig tartott, ezt követően a Budapesti Tudományegyetem professzoraként alkotmány- és közigazgatási jogot illetve politikát oktatott és természetesen ezek voltak a kutatási területei is. Akadémiai pályafutásának csúcsa: 1925-1929 között az MTA alelnöke. Számos publikációja közül kiemelkedik a *Politika*, melyben alkotmány- és közigazgatástani kutatásainak eredményeit foglalta össze,¹ illetve tanulmánygyűjteménye, mely képet ad hat évtizedes munkásságáról.² Noha a hazai jogi gondolkodástörténet egyik nagyhatású alakjáról van szó, ám jelenünkben sajnos életműve nem kapott megfelelő figyelmet.³ Remélhetően hamarosan egy részletes monográfia is íródik Concháról.

Concha Bécsben Lorenz von Steint hallgatta, és osztotta Stein azon meggyőződését, hogy az állam lényege a cselekvésben fejeződik ki, a feladatainak megvalósításában, s ez a közigazgatásban jelenik meg.⁴ Stein felosztásában az államtudomány az állam változatlan és változó elemeinek egymásra

hatásával, míg ezen belül a közigazgatásban a valóságosan működő állammal foglalkozik. Szintén hatott rá Rudolf Gneist, akinek a neve nem volt ismeretlen a magyar tudósok előtt, már csak azért sem, mert a *Der Rechtsstaat* (1872) című műve már 1875-ben magyar fordításban is megjelent. Concha különösképpen azt tartotta fontosnak, hogy Gneistnél a szabadsághoz hozzátartozik a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, a különböző szintű önkormányzatokban való részvétel is.

A kolozsvári egyetemen bemutatkozó előadásában az államtan fontosságáról értekezett, és hangsúlyozta, hogy az állam célja az ember. Ekkor még egyértelműen Eötvös hatása alatt állva így fogalmazott: „nép, nemzet nem létezik, valójában csak egyének vannak, néppé, nemzetté csak fogalmunkban válnak”.⁵ Tudományos pályáját úgy is értelmezhetjük, hogy megőrizve azt Eötvösből, amit megőrzendőnek tartott, de az individuum-központúságtól fokozatosan eltávolodott, ami nem jelentette az egyéni szabadság gondolatának feladását, de azt igen, hogy az egyén helyzetét a nemzetben elhelyezkedőként látta. Ez az eltávolodás ugyanakkor nem jelentette, hogy ne tartotta volna mindig is példaértékűnek Concha Eötvös munkásságát. Két könyvet is szentelt Eötvös életművének.⁶

A Politika c. művében Concha egyfelől elutasította az „új tudományt”, a szociológiát, másfelől jól látta, hogy az államtudományt a

társadalmi összefüggések tárgyalásával kell megalapozni. Ezt a dilemmát végül is egyszerűen oldotta meg. Bevezetesként kifejtett egy saját társadalomtant, ami megadta az államtudomány számára a történeti és elméleti értelmezési kereteket. A társadalomtanban az érdekvizonyokat és a rendi, illetve osztálytagozódást vizsgálta. A politika mint diszciplína alatt egy olyan tudományterületet értett, amit napjaink terminológiájában a politikatudomány-államelmélet-szociológia sajátos keverékének tarthatunk. Kautz Gyula alapján magyarul országászattnak nevezte.⁷

Hogy mennyire társadalomelméleti (ha úgy tetszik: filozofikus) Concha megközelítése, már abból is látszik, hogy könyvének első részében az emberi eszme jellemzőit, történetét tárgyalta. Az ember sajátosságát az egyetemességben és szabadságban látta, illetve megkülönböztette az egyéni és közjelleget, az utóbbin a törzset, a társadalmat, a családot, az államot értette. Ez a felbontás a magánember-közember hegeli megkülönböztetését vette alapul. A 17. századtól uralkodó individualizmus csak az egyént tekintette természeti tényezőnek, míg a köz mint mesterséges alakzat jelent meg. Concha alapvető eltérése Hegel polgári társadalom fogalmi értelmezésétől, hogy a társadalom alatt nemcsak a magánérdek világát értette, hanem a felebaráti szeretetet is ehhez kapcsolta, ami képes

legyőzni az egyénben munkáló önzést. Ezen a ponton jelent meg Concha társadalom- és politikafelfogásában a vallási mozzanat, ami egyáltalán nem azt jelenti, hogy munkája a keresztény államfelfogások közé sorolható. Mégpedig azért nem, mert szemében az állam az elsődleges, s abba kell beilleszkednie a vallásnak, ami csak egyik fontos jellemzője az államnak. Concha társadalomtana felvázolt egy képet a társadalmi evolúcióról, ami a katonai jellegű szervezetektől az osztálytársadalmi tagozódásig vezető utat mutatja be.

Munkája legterjedelmesebb része az államtan és az alkotmánytan.

Az előbbi az állam fogalmát, a szuverenitást és az államformákat vizsgálja, az utóbbi pedig a törvényhozó, a végrehajtó és a fejedelmi hatalmat, illetve az állam alapvető szerveinek egymáshoz való viszonyát taglalja. Mindebből csak az állam témaköréhez szorosan kapcsolódó elméleti megállapításaira térek ki, s e tekintetben fontos tényezőként jelenik meg a nemzet. Concha a nemzetre mint önálló személyiségre tekint, ami az állam alapzatát adja. A nemzet nem egyszerűen az egyének összessége, azok közössége, hanem az egyének felett álló entitás. Amíg Concha példaképe, Eötvös a nemzetállammal kapcsolatban a veszélyeket, addig Concha a nemzetben a szuverenitás megvalósulását látta. Ez a különbözőség már abból is fakadt, hogy Eötvös felfogásában az állam az egyének céljainak elérését szolgáló eszköz, Concha szemében viszont az állam öncél, azaz önmagában vetten

értékes. Az ösztönös összetartozást kifejező népből csak tudati változás hozhat létre nemzetet, mégpedig akkor, ha a köz akarata önállóvá válik, nem csupán az egyéni akaratok összegződése, és az így létrejött nemzet az állam, a szuverenitás alapja. Concha elsősorban a szuverenitás külső aspektusát hangsúlyozta, vagyis azt, ami más államokkal szemben érvényesül, és ebből a szempontból a szuverenitásra mint korlátlanra és oszthatatlanra tekintett.

A szuverenitás belső aspektusában a hatalommegosztás kérdésköre áll középpontban.

Concha, az államfelfogásából következően a hatalmi ágak, a hatalommegosztás témáját úgy közelítette meg, hogy mindeközben fenntartsa az állam egységének eszményét. Ezt egy bonyolult felosztás végeredményeként a következőképpen fogalmazta meg. A hatalmi ágak (törvényhozó, végrehajtó, fejedelmi hatalom) az egységes államhatalom különböző irányait, funkcióit jelentik, amelyek működésükben hozzájárulnak az egységes, szuverén akarához. A bírói hatalmat - mivel nincs általános szabályalkotói funkciója, és ebből következően nem teremtő, sem kiegészítő a szuverén hatalom működése szempontjából - nem tekintette önálló hatalmi ágnak. Amikor viszont erkölcsi szempontból a szuverén akarat határait kérdezzük rá, akkor ez nem az egységes hatalom megosztását jelenti, hanem a határainak kijelölését. Concha a veszélyt abban látta, ha egyes hatalmi ágakat társadalmi osztályok vagy pártok monopolizálnak, mivel

az ekkor egymással szembekerülő hatalmi ágak megbonthatják az állam egységét.

Rövid visszaemlékezés Conchára egy olyan megállapításának felidézésével zárom, mely nagyon jól mutatja kiegyensúlyozó látásmódját.

Egy terjedelmes recenzióban vitatta Szekfő Három nemzedékének azon alaptételét, mely szerint a liberalizmus már az 1840-es években radikálissá vált és az egymást követő három nemzedék a liberális elkötelezettség miatt rossz döntéseket hozott, melyek a magyar történelmet katasztrófához vezették. Szekfű következtetése: épp ezért a liberalizmusnak nincs helye már a magyar politikában. Concha ezt egyoldalúnak találta, s a következőképp fogalmazott: „A konzervatív és liberális elv egy lényegnek két tüneménye. A köz rendjében kifejeződő egyetemes emberinek és sajátos nemzetinek valósulása szabad egyének munkája által. A lényeg az emberi a maga céljával, a két tünemény: az egyén és a köz, annak liberális, ennek konzervatív elve”.⁸

Hivatkozások:

- 1 Második, kibővített kiadás: Concha Győző: Politika (1. kötet 1. rész: Alkotmánytan, 1. kötet 2. rész: Alkotmánytan, 2. kötet: Közigazgatástan). 1-2. kötet, Budapest, Grill Károly Könyvkiadó, 1905-1907. 1117. p.
- 2 Concha Győző: Hatvan év tudományos mozgalmi között. 1-2. kötet, Budapest, 1928-1935.
- 3 Kivéteklént Koi Gyula írásait említhetem, csak kettőt felidézve: Koi Gyula: Concha Győző élete és munkái. Államtudományi Műhelytanulmányok I. évf. (2016) 35.

sz. 1-20. Koi Gyula: Francia és német hatások Concha Győző közigazgatástudományi munkásságában. Jogtörténeti Szemle 13. évf. (2011) 40-46.

⁴ Lorenz von Steinnek közigazgatástanként értett államelméleti főműve nyolc kötetben jelent meg, amelyek publikálása csaknem két évtizedig tartott. (Lorenz von Stein: Verwaltungslehre. I-VIII. Stuttgart. 1865-1884

⁵ Concha Győző: Beköszöntő előadás a kolozsvári Tudományegyetemen. In: Uő: A konzervatív és a liberális elv. Máriabesnyő - Gödöllő: Attraktor Kiadó. 2005. 10.

⁶ Concha Győző: Báró Eötvös József állambölcsélete és a külföldi kritika. Budapest: Athenaeum. 1908. Concha Győző: Eötvös és Montalembert barátsága: adalék a magyar katolikusok autonómiájának kezdeteihez. Budapest, Szent István Társulat, 1918.

⁷ Lásd: Kautz Gyula: Politika vagy országásztan. Pest, Heckenast Gusztáv, 1862. Concha azon gondolatát, hogy a politika elemzését társadalomtanban kell megalapozni, Ottlik László vitte tovább. Ottlikről: Szabadfalvi József: Egy konzervatív állam- és politikatudós. Ottlik László 1895-1945. Budapest - Debrecen. Dialóg Campus - Debreceni Egyetemi Kiadó. 2019.

⁸ Concha Győző: A konzervatív és a liberális elv. In: Uő: A konzervatív és a liberális elv. Máriabesnyő - Gödöllő: Attraktor Kiadó. 2005. 215.r *Hekuba*, Klett-Cotta, Stuttgart, 1956.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Concha Győző arcképe <https://images.app.goo.gl/kDu8qJ51x5mzdTfR8> 2021. 10. 04.